

הקדמה

כבר מגיל צעיר מרגילים אותנו לדבר ולשיר על המשיח. על האמונה בביאתו, על הציפייה הגדולה אליו, ועל הטוב שיהיה בימיו. ה'משיח' מהווה מרכיב מרכזי בעבודת ה' שלנו, עד שהרמב"ם אומר שמי שאינו מאמין בו ולא מצפה לביאתו - נחשב כופר בתורה.

האמונה במשיח והציפייה אליו היא אמונה במגמתו של התהליך שאנו עוברים. הרבה מהמצבים שאנו נפגשים איתם בעולם הזה 'מעלימים' כביכול את הבורא, ולא רואים בהם את מציאות הבורא והשגחתו. המאמין במשיח מאמין בכך שהעולם צועד אל עבר מצב עתידי שבו העולם הזה יהיה מחובר יותר אל בוראו. הוא מאמין שאנו צועדים אל עבר מציאות שבה החיים הגשמיים יסתדרו עם חיי הרוח, והמעמד המדיני של עם ישראל ביחס לעמים יתעלה למקומו הראוי. ממילא, הטוב בתקופה זו יהיה רב, העיסוק ברוח יגבר, יראי ה' יצליחו במעשיהם הצלחה רוחנית וגשמית וכדומה.

הרבה מהטמון בעתיד אינו ידוע לנו בברור, במיוחד שאנו עוסקים במציאות רוחנית עתידית שקשה לנו לדמיין אותה. ובכל זאת, יש ערך רב בהבנה לקראת מה אנו הולכים, וחשוב שנפנים את העובדה שגם מציאויות בעייתיות שאנו נפגשים איתן כעת, עתידות להיות מושלמות ומתוקנות בעתיד.

בפרקים אלו עוסק הרמב"ם בענייני המשיח והגאולה העתידה - חשיבות האמונה במשיח, כיצד נדע מיהו, מה יעשה המשיח ומה יהיה ומה לא יהיה באותה תקופה.

ביאורים

במחשבה ראשונה, קיימת חלוקה ברורה בין התורה (חמשת חומשי תורה) לספרי הנביאים. התורה עוסקת רק במצוות ואיסורים, או סיפורי היסטוריה מהעבר, ואילו הנביאים מתארים את החזון העתידי. מי שקורא בתורה אינו מקבל, כביכול, שום מושג או רמז על העתיד לקרות לעם ישראל במשך הדורות, ורק מתוך לימוד של דברי הנביאים אפשר לתאר מה עומד להיות.

כנגד המחשבה הזו יוצא כאן הרמב"ם, ומעמיד את האמונה בביאת המשיח ותחיית האומה בעתיד, דווקא על פסוקי התורה שניתנה למשה מפי הגבורה. התורה עצמה מתארת את העתיד החיובי שצפוי לעם ישראל, קיום מלא של תורה ומצוות, התחדשות והתרחבות של קיום האומה בארץ ישראל, השראת השכינה ומלכות ה'. ההבדל בין התורה לנביאים הוא, שהתורה מתארת בתמצות את מה שהנביאים מתארים בהרחבה ופירוט. לכן אומר הרמב"ם - הכופר במשיח, כופר לא רק בנביאים אלא אף במשה רבנו ובתורתו.

אולם דווקא המקור הראשון, שאותו מגדיר הרמב"ם כ'עדות' על המשיח, איננו מציינ כלל דמות מסוימת שתוביל את השינויים ותנהיג את העם. התורה מתארת רק את המציאות העתידית של קיבוץ גלויות, שתתרחש בהשגחה אלוהית. גם המקור השלישי 'מנבא' על הרחבת גבולות הארץ בריבונות ישראל, אבל לא תולה זאת במנהיג מסוים ובאישיות מסוימת. רק המקור השני מדבר על אדם, שאותו מכנה הרמב"ם כמלך המשיח. הדבר מלמד שה'משיח' הוא תיאור כפול, של אדם ושל תקופה. יש 'מלך המשיח' ויש 'מות המשיח'. החיוב להאמין במשיח, אינו מצומצם רק לאישיות מסוימת, אלא גם לכלל השינויים שיתרחשו בחיי האומה בהשגחה אלוהית מופלאה.

הלכות מלכים ומלחמות

פרק אחד עשר

המלך המשיח

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה, הממשיכה הראשונה^ו ובונה מקדש, ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים^ז בימיו כשהיו מקדם: מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויולדות^ח ככל מצותן האמורה בתורה.

א וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר^ט, אלא בתורה ובמשה רבנו, שהרי תורה העידה עליו, שנאמר: "ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים... אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. והביאך יי אלהיך... (דברים לג, ה). ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים.

א אף בפרשת בלעם^י (במדבר כד, יז-יח) נאמר, וְשֵׁם נְבִיאָם בְּשֵׁי הַמְּשִׁיחִים: בְּמֹשֶׁה הַרְאֲשׁוֹן^{יא}, שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם; ובמשיח האחרון שיעמד מבניו, שמושיע את ישראל מיד בני עשו^{יב}.

א וְשֵׁם הוּא אוֹמֵר: "אֲרָאנוּ ולא עתה" - זה דוד, "אֲשׁוּרנוּ ולא קרוב" - זה המלך המשיח; "דָּרַךְ פּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב" - זה דוד, "וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל" - זה המלך המשיח; "וּמִחֵץ פְּאֲתֵי מוֹאָב" - זה דוד, וכן הוא אוֹמֵר: "וַיָּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְדֵם בַּחֶבֶל" (שמואל ב ח, ב), "וְקָרַךְ כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זה המלך המשיח, שנאמר בו: "וּמְשָׁלוּ מִיָּם עַד יָם" (זכריה ט, ט); "וְהָיָה אֲדוֹם יְרֵשָׁה" - זה דוד, שנאמר: "וְהָיָה אֲדוֹם לְדוֹד לְעֶבְדִים..." (בשילוב: שמואל ב ח, ד; ת, ה); "וְהָיָה יְרֵשָׁה שְׁעֵר אוֹיְבָיו" - זה המלך המשיח, שנאמר: "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָרַי צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרַע עִשׂוֹ" (עובדיה א, כא).

ב אף בערי מקלט הוא אוֹמֵר: "וְאִם יִרְחִיב יי אלהיך את גְּבֻלְךָ... וַיִּסַּפֵּךְ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׂלֶשׁ הָאֵלֶּה"^{יג} (דברים יט, ט-י), ומעולם לא היה דבר זה; ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתוהו^{יד}. אַבְל בְּדַבְּרֵי הַנְּבִיאִים - אֵין הַדָּבָר צָרִיף רָאָה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים מְדַבֵּר זֶה^{טו}.

הערה: פרק זה נשתבש מאוד בדפוסים עקב פעולת הצנוורה הנוצרית. **הַמְּמִשְׁלָה הַרְאֲשׁוֹנָה** - כלשון המקרא (מיכה ד, ח), כמלוכה שלמה על כל עם ישראל בלא פירוד. **וְחוֹזְרִין כָּל הַמְּשִׁפְטִים** - 'אני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח, וזה יהיה מסימניו... וזה יהיה בלי ספק כאשר יכשר ה' לבות בני אדם, וירבו במעשה הטוב, ותגדל תשוקתם לה' ולתורתו, ויתרבה יושרם לפני בוא המשיח, כמו שנתבאר בפסוקי המקרא' (פה"מ סנהדרין ג, א). **שְׁמִטִין וְיּוֹבְלוֹת** - שנות השמיטה אחת בשבע שנים, ושנות היובל, אחת בחמישים שנה. כיום מצנת השמיטה היא רק מדרבנן, והיובל בטל, והמצב ישוב לתקנו מן התורה כשיישבו כל ישראל על אדמתם בנחלותיהם (שמיטה ויובל י, ט-י). **מוֹפֵר** - והכופר בביאת הגואל אין לו חלק לעולם הבא (תשובה ג, ו). **שְׁנֵאמַר:** "וְשָׁב יי אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, והיטבך ורחמך מאבתך". נמצא שמדובר בשיבת עם ישראל לארצו לאחר גלות ארוכה, ואלו הם ימות המשיח. ועל פסוק זה כתב רבנו: "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין" (תשובה ג, ה). **בְּפְרֻשַׁת בְּלַעַם** - "אֲרָאנוּ ולא עתה אֲשׁוּרנוּ [=אראה אותן] ולא קרוב, דָּרַךְ פּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֶׁבֶט [=מלך האוחז בשרביט המלוכה] מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחֵץ פְּאֲתֵי [=גבולות] מוֹאָב וְקָרַךְ [=יהרוס וישלוט] כָּל בְּנֵי שֵׁת [=בני האדם]. וְהָיָה אֲדוֹם יְרֵשָׁה [=ירושלם] וְהָיָה יְרֵשָׁה שְׁעֵר אוֹיְבָיו [=לאויביו, לישראל], וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל". **נְבִיא** - בלעם עצמו לא היה נביא (מ"ג ב, מה), ומשמעות נְבִיא שלפניו שאמר את דבריו ברוח הקודש. מכל מקום, הראיה משם היא משום שהתורה נאמרה כולה מפי משה רבנו, אדון הנביאים, שכתב אותה מפי ה' (ק; תשובה ג, ח). **בְּמֹשֶׁה הַרְאֲשׁוֹן** - שנמשח למלוכה בשמן המשחה. אמנם הוא לא היה הראשון ממש, שכן שאול נמשח לפניו, אבל הוא היה הראשון בשושלת העומדת לעולם, שממנה ייצא המשיח. **בְּנֵי עִשׂוֹ** - אדום, הנוצרים. בערי מקלט הוא אוֹמֵר: "וְאִם יִרְחִיב יי אלהיך את גְּבֻלְךָ פֶּאֶרְשׁ נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיָהּ, וְנָתַן לָךְ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּבַר לָתֵת לְאַבְתָּיָהּ. כִּי תִשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְלִקְלַת בְּדַרְכָיו כָּל הַיָּמִים, וַיִּסַּפֵּךְ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׂלֶשׁ הָאֵלֶּה" - ו'היכן מוסיפין אותן? בערי הקיני והקניזי והקדמוני, שנכרת לאברהם אבינו עליהן ברית, ועדיין לא נכבשו' (רמב"ם ד, ט). **לְתוֹהוּ** - לשווא. ומכאן, שעדיין הדבר עתיד להיות בימות המשיח. **מְדַבֵּר זֶה** - מעניין המשיח.

תפקידי המלך המשיח

האזכורים בתורה